

Bioetyka, współczesne wyzwania, a nauka społeczna Kościoła katolickiego

Słowa kluczowe: bioetyka, in vitro, eutanazja, Kościół katolicki, regulacje prawne

Wstęp

Bioetyka (ang. *bioethics*, gr. *bios* życie, *ethos* zachowanie) jest działem etyki, który w sposób szczególny i wnikliwy analizuje wszelką działalność badawczą o charakterze nowatorskim, związaną ze zdrowiem i życiem człowieka. Jest pojmowana na wiele różnych sposobów; jako klasyczna dziedzina nauki (etyka), ale również jako jej całkowicie odrębna i wyspecjalizowana część¹. Różnice wynikają tu przede wszystkim z postrzegania zakresu bioetyki przez lekarzy, teologów, prawników, biologów, farmaceutów, ekologów czy socjologów, a więc przedstawicieli różnych profesji o różnorodnych celach. Bioetyka jest obecna niemal w każdej sferze życia społecznego; w wielu przypadkach dyskusję podejmują politycy, organizacje społeczne oraz współcześni twórcy kultury.

---

1 W 1970 r. Van Rensselaer Potter użył po raz pierwszy terminu „bioetyka” w rozważaniach moralnych dotyczących nauk biologicznych i medycznych (*Bioethics: The Science of Survival*, „Perspectives in Biology and Medicine” 14/1970).

Obszarem zainteresowań bioetyki jest przede wszystkim człowiek oraz jego definicja, a więc konkretne warunki jakie musi spełniać istota żywa, by można go było człowiekiem nazwać. Zagadnienie to nabiera znaczenia już od czasów starożytności i na przestrzeni wieków rodzi wiele kontrowersji. Bioetyka jest przedmiotem rozważań wielu różnych nauk, ale również literatury i sztuki; dotyczy natury i statusu organizmu.

Niniejsza praca ma na celu przedstawienie i przybliżenie zagadnienia bioetyki we współczesnym świecie, stanowisko Kościoła katolickiego wobec niej samej i rozwiązań, jakie się z nią wiążą.

1. Pojęcie i znaczenie bioetyki

Bioetyka ma pomagać w wykonywaniu zawodu z uwzględnieniem etyki; jest instrumentem sprawiedliwości intencjonalnej w medycynie, jednak nie daje doskonałych (najlepszych) przepisów właściwego (sprawiedliwego) działania. Jest skierowana na praktykę, ma w realny sposób przyczynić się do poprawy regulacji prawnych oraz proceduralnych w delikatnych (drażliwych) kwestiach (obszarach medycyny) oraz ochrony zdrowia².

Ta dziedzina nauki powstała jako odpowiedź na naglące pytania, przed jakimi stanęła ludzkość w dobie niespotykanego wcześniej, gwałtownego rozwoju naukowego i technologicznego³. Jest to dyscyplina niejednolita, cechująca się rozpiętością i rozległością problematyki. Swoim zakresem obejmuje przede wszystkim zagadnienia związane z⁴: 1) początkiem życia ludzkiego, 2) końcem życia, 3) polityką zdrowotną; 4) badaniami medycznymi (eksperymentami i wynalazkami).

Różnorodność, a często sprzeczność, stanowisk rodzi konieczność ich usystematyzowania – zarówno w świadomości środowisk naukowych, jak i dialogu opinii publicznej. Dotyczy to zwłaszcza gorącej debaty wokół zagrożeń związanych z relatywizacją idei nienaruszalności życia ludzkiego. Gwałtowny rozwój technologii medycznych oferuje obecnie

---

2 Hartman J., *Bioetyka dla lekarzy*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 39.

3 Aszyk P. (red.), *Bioetyka naglące pytania*, Warszawa 2005, s. 5.

4 Hartman J., *Bioetyka...*, *op. cit.*, s. 40.

rozwiązania – nie bez racji – odbierane jako etyczne niejednoznaczne. Cywilizacja techniczna wyprzedzająca obecnie coraz bardziej – wolniejsze ze swej natury kulturowe procesy absorpcji zmian. Takie zmiany nieuchronnie powodują konflikt postaw i nie jest to bynajmniej jedynie prosty, czarno-biały dualizm konserwatywno-liberalnej sceny.

Bioetyka wiąże się przede wszystkim z zagadnieniem początku i końca życia ludzkiego, a także działaniami ingerującymi te dwa etapy życia; z tego też powodu to początek i koniec życia jest rozpatrywany w niniejszym opracowaniu. Jest ona integralną częścią etyki normatywnej, a więc zastosowaniem ogólnych zasad etycznych w szczególnych, dramatycznych (granicznych) często, sytuacjach ludzkiej egzystencji⁵.

Wśród zagadnień związanych z początkiem życia wykazać należy można przede wszystkim ochronę zarodka (embrionu) oraz płodu (w literaturze przedmiotu często te określenia stosowane są naprzemiennie), ale również prawo do samostanowienia kobiet w ciąży oraz ograniczenia tego prawa, które wynikają z praw płodu. Poruszone zagadnieniami są także techniki zapłodnienia pozaustrojowego oraz pozostałych procedur mających na celu wspomaganie macierzyństwa, postępowanie z noworodkami urodzonymi z ciężkimi wadami genetycznymi i syjamskimi bliźniętami⁶.

Zagadnienia związane z końcem życia to przede wszystkim testamentowa dyspozycja życiem (a więc pewnego rodzaju instrukcja dotycząca postępowania lekarzy w przypadku utraty przytomności i niemożności samodecydowania o dalszym utrzymywaniu życia); zagadnienie niezależności pacjenta niezdolnego z uwagi na np. demencję, do decydowania o sobie; postępowanie z osobą umierającą; eutanazja; możliwość zaprzestania kontynuowania uporczywej terapii i niepodejmowania leczenia (reanimacji); zagadnienie śmierci mózgowej; udostępnianie organów do przeszczepu⁷.

Należy wspomnieć zarysowując tylko problematykę etycznej polityki zdrowotnej. Są to głównie kwestie dotyczące sprawiedliwości rozdzielczej, a więc sprawiedliwego dostępu wszystkich obywateli do świadczeń medycznych i systemu ubezpieczeń, zagadnienia epidemiologii oraz

---

5 Ślipko T., *Bioetyka początku życia*, [w:] *Bioetyka polska*, Biesaga T. (red.), Wydawnictwo WN PAT, Kraków 2004, s. 9 i nast.

6 Hartman J., *Bioetyka...*, *op. cit.*, s. 40.

7 *Ibidem*.

profilaktyki, gromadzenia i odpowiedniego wykorzystywania informacji o zdrowotności społeczeństwa, określanie priorytetów. Ważnym zagadnieniem bioetyki jest również problem badań naukowych (medycznych), a w szczególności ochrona interesów oraz autonomii osób biorących udział w takich eksperymentach, sposobu doboru tych osób i ich dobrowolnej zgody. Istotne są tu zagadnienia związane z uwarunkowaniem badań, ich zakres i cel, ochrona danych, patentowanie stosowanych technik medycznych oraz leków⁸.

Tezy i założenia stawiane przez naukowców wiążą się oczywiście z ryzykiem, niepowodzenia projektu badawczego, ale ryzyko badań ponoszą przede wszystkim pacjenci będący uczestnikami owych badań. Problem nadrzędności praw człowieka i godności ludzkiej oznacza *de facto* konieczność określenia przez bioetykę norm o szczególnym zakresie.

Powyższe zagadnienia wiążą się z określonymi dylematami etycznymi, a więc sytuacjami moralnymi, w których człowiek musi dokonać wyboru, mimo iż każda z możliwości wiąże się z konkretnymi, niepożądanymi konsekwencjami. Mówi się wówczas o tzw. „mniejszym złe”, niejednokrotnie jednak trudno jednoznacznie ustalić, co nim jest. Dylematy w bioetyce, to takie sytuacje, w których sam pacjent lub lekarz, który go leczy podejmuje decyzję. Do takich okoliczności zaliczyć należy współcześnie np. zadecydowanie lub decyzje o przerwaniu ciąży, która zagraża życiu lub zdrowiu matki, sytuacje gdy płód jest uszkodzony w takim stopniu, iż niemożliwe jest samodzielne życie dziecka po jego urodzeniu, przypadki gdy ciąża jest wynikiem przestępstwa (problem pojawia się gdy osoba, której sytuacja ta dotyczy jest np. głęboko wierzącą).

Podjęcie dyskusji nad wybranymi problemami bioetycznymi w świetle nauczania społecznego Kościoła Katolickiego oznacza dialog w kontekście „dobra najwyższego” definiowanego kanonem wiary i dogmatyki. Teologia Kościoła katolickiego ze swej zasady skoncentrowana jest na problematyce istnienia, godności i nienaruszalności życia ludzkiego. Niezmienne stanowisko Kościoła Katolickiego (dalej KRK) w kwestii definiowania tych wartości coraz częściej krytykowane jest jako nie nadążające za złożonością w/w zagadnień. W nauczaniu Kościoła cel, sens i wartość życia zostały osadzone w pewnej globalnej perspektywie jaką

---

8 Jacek A., Porada S., *Powszechny i równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej w systemie powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego w Polsce*, [w:] *Etyczne problemy zarządzania w ochronie zdrowia*, Hartman J., Zalewski Z. (red.), Warszawa 2013, s. 150.

jest wiara. Oddzielenie jej od problemów bioetycznych, wg stanowiska KRK, prowadzi do niezrozumienia i do opacznego zrozumienia obrazu człowieka.

2. Wybrane regulacje prawne dotyczące życia ludzkiego

Obowiązujące przepisy prawne, gwarantują ludziom prawo do życia. W Polsce odpowiednie zapisy znajdują się w ustawie zasadniczej⁹: art. 38 stanowi, iż państwo każdemu człowiekowi zapewnia prawo do życia i jego ochrony, kolejny natomiast (art. 39) zakazuje podawania ludzi eksperymentom medycznym (ale i innym naukowym), jeśli nie wyrażą oni dobrowolnej zgody na takie działania.

W ustawie z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny¹⁰ odnaleźć można zapis, iż życie stanowi fundamentalne dobro człowieka, a troska o nie jest zasadniczym obowiązkiem państwa i obywateli. Zgodnie z ustawą prawo do życia podlega ochronie, również na etapie prenatalnym; państwo ma obowiązek zapewnić kobietom w ciąży odpowiednią opiekę medyczną, prawną i socjalną (art. 2). Jednocześnie ustawa ta dopuszcza trzy przesłanki przerwania ciąży (ale tylko w określonym, dopuszczalnym czasie i tylko przez lekarza ginekologii): jeśli zagraża ona życiu lub zdrowiu kobiety, badania potwierdzają ciężkie i nieodwracalne uszkodzenie/upośledzenie płodu lub gdy ciąża jest wynikiem przestępstwa (art. 4).

Wyjątkową rolę w omawianym zakresie pełni również Kodeks karny¹¹, który przerwanie ciąży traktuje jako przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu (art. 152–154), podobnie jak namawianie i udzielanie pomocy w samobójstwie (art. 151). Do przestępstw zalicza się również udzielanie kobiecie pomocy w przerywaniu ciąży oraz nakłanianie jej do tego (art. 152).

Wiele międzynarodowych aktów prawnych opowiada się za ochroną życia; jednym z nich jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483.

¹⁰ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. z 1993 r., Nr 17, poz. 78 ze zm.

¹¹ Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.

Organizacji Narodów Zjednoczonych¹², która w art. 3 przyznaje prawo do życia, które stanowi podstawę innych praw, a więc jest pierwszym i najbardziej oczywistym prawem człowieka.

Kolejnym aktem jest Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, zgodnie z którą ustawy chronią prawo człowieka do życia (art. 2)¹³. Istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia i nie można nikogo tego życia pozbawiać¹⁴. Na podobnym stanowisku stoi Karta Praw Podstawowych¹⁵ oraz Karta Praw Rodziny z 22 października 1983 r.¹⁶

W myśl Konwencji o Prawach Dziecka (przyjętej niemal we wszystkich państwach świata), dziecko jako istota niedojrzała umysłowo i fizycznie, wymaga szczególnej opieki, w tym również odpowiedniej ochrony prawnej, tak przed, jak i po jego urodzeniu¹⁷. W Konwencji ustanowiono status każdego dziecka w oparciu o założenia, że jest ono samodzielnym podmiotem, wymaga poszanowania tożsamości, prywatności i godności. Konwencja określa prawa oraz wolności małych obywateli, zawiera przepisy odnoszące się przede wszystkim do podstawowych praw (do życia, do nazwiska, obywatelstwa, wolności, nietykalności osobistej), socjalnego (odpowiedniego standardu życia, ochrony zdrowia, zabezpieczenia socjalnego), politycznego i kulturalnego.

Niezależnie od wszelkich sporów stanowiskowych nikt dziś nie zaprzecza, że potencjalne zagrożenia związane z rozwojem techniki i medycyny są zagrożeniami realnymi. Deklaracje prawne, takie jak Europejska Konwencja Bioetyczna z 1997 r.¹⁸, która gwarantuje ochronę praw pacjenta, zabrania dyskryminacji ludzi ze względu na informację

---

12 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych z 10 grudnia 1948 roku, przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.

13 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284.

14 Art. 6 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 roku, Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.

15 Karta Praw Podstawowych z dnia 8 grudnia 2000 r., Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 83/389.

16 Karta Praw Rodziny, http://www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/karta.htm [dostęp: 02.10.2014].

17 Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 roku, Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.

18 Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny: Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie (Przyjęta

genetyczną, a także hodowli embrionów do celów badawczo-eksperymentalnych. Sporządzony 12 stycznia 1998 r. protokół w sprawie klonowania ludzi¹⁹, uzupełniający Konwencję z 1997 r. jednoznacznie zakazuje wszelkich działań mających na celu stworzenie istoty ludzkiej, która byłaby identyczna z żyjącym lub martwym człowiekiem²⁰.

Do ważnych dokumentów międzynarodowych należą także m.in. Deklaracja Helsińska światowego stowarzyszenia lekarzy. Etyczne zasady prowadzenia badań medycznych z udziałem ludzi (WMA) 1964–2008 r., Międzynarodowe wytyczne etyczne dotyczące badań biomedycznych z udziałem ludzi, Rada Międzynarodowych Organizacji Nauk Medycznych (CIOMS) z 2002 r., Zasady dobrej praktyki badań klinicznych (GCP), Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), z 2005 r., Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny. Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie, Rada Europy, 1997 r., Protokół dodatkowy do konwencji o prawach człowieka i biomedycynie dotyczący badań biomedycznych, Rady Europy, 2005 r.²¹

3. Nauka społeczna Kościoła Katolickiego dotycząca życia poczętego

Kościół Katolicki w każdym przypadku opowiada się za ochroną życia ludzkiego; odpowiednie zapisy spotkać można w encyklikach, Naukach Kongregacji Wiary jak i innych, oficjalnych dokumentach. Papież, a w ślad za nimi wielu biskupów, teologów i ludzi nauki, wypowiada się na ten temat, broniąc prawa do życia nienarodzonych dzieci i ostro krytykując działania zmierzające do propagowania idei eutanazji²².

---

przez Komitet Ministrów w dniu 19 listopada 1996 roku), http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/ETS164Polish.pdf [dostęp: 02.10.2014].

19 Protokół dodatkowy do konwencji o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny, w sprawie zakazu klonowania istot ludzkich, http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/ETS168_Polish.pdf [dostęp: 03.10.2014].

20 Safjan M., *Prawo i medycyna*, Warszawa 1998, s. 275.

21 Różyńska J., Waligóra M. (pod red), *Badania naukowe z udziałem ludzi w biomedycynie. Standardy międzynarodowe*, Warszawa 2012, s. 235–284.

22 Sadowski M., *Struktura administracyjna Kościoła katolickiego*, [w:] Błaś A., Boć J., Jeżewski J., *Administracja publiczna*, pod red. J. Bocia, Wrocław 2003, s. 188–192.

Podejmowane były również dyskusje dotyczące zgodności zasad etyki katolicyzmu z rozwijającą się techniką biomedyczną, która umożliwiła interweniowanie – w początkowym stadium życia, ale również z pojawiającymi się sposobami (procesami) przekazywania życia.

Nauka Kościoła opowiada się za prawem do godności rodzącego się życia oraz jego przekazywania, szacunku dla człowieka od pierwszych dni jego życia. Musi się ona obecnie zmierzyć z faktem, iż postęp nauk biologicznych oraz medycznych pozwala ludzkości na coraz bardziej skuteczne środki lecznicze. Z drugiej jednak strony postęp ten może przyczynić się do pojawienia się nowych możliwości, których skutki są niemożliwych do przewidzenia. Wszelkie zabiegi techniczne umożliwiają ludziom podejmowanie interwencji leczniczych, ale również kierowanie w określony sposób procesami przekazywania życia²³. W opinii nauki społecznej Kościoła takie techniki i metody pozwalają ludziom na decydowanie o przeznaczeniu i losie innych, często również wiążą się z przekraczaniem granic rozumnego panowania nad naturą²⁴.

Stosowane rozwiązania medyczne z jednej strony są dobrem i stanowią postęp w służbie człowieka, z drugiej jednak strony wiążą się z poważnymi niebezpieczeństwami, m.in. z nieprzestrzeganiem praw i nieposzanowaniem wartości osoby ludzkiej, eugeniką, niszczeniem ludzkich zarodków, możliwością eutanazji i wspomaganym samobójstwem oraz eksperymentami medycznymi. Kościół, biorąc pod uwagę swoją naukę moralną, opowiada się przede wszystkim za godnością człowieka, jego szacunkiem, obroną i rozwojem – są to bowiem fundamentalne prawa do życia²⁵.

Opublikowano dotychczas wiele oficjalnych dokumentów dotyczących początku i końca życia ludzkiego, jak np. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* z 7 grudnia 1965 r.²⁶

---

23 Debita M., *Badania prenatalne – szansa czy zagrożenie? Współczesna medycyna, a nauka społeczna Kościoła Katolickiego*, [w:] *Prawo życia i śmierci*, M. Sadowski (red.), Wrocław 2013, s. 313–324.

24 Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników 81 Kongresu Włoskiego Towarzystwa Medycyny Wewnętrznej i 82 Kongresu Włoskiego Towarzystwa Chirurgii Ogólnej (27 października 1980)*, AAS 72 (1980), s. 1126.

25 Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników 35 Zgromadzenia Ogólnego Światowej Organizacji Lekarskiej (29 października 1983)*, AAS 76 (1984), s. 390.

26 Konstytucja duszpasterska o kościele w świecie współczesnym, http://www.nonpossumus.pl/encykliki/sobor_II/gaudium_et_spes/ [dostęp: 03.10.2014].

(zgodnie z nią człowiek ma strzec życia, ochraniać je od momentu poczęcia, a regulowanie urodzeń nie może wiązać się z metodami zakazanymi przez Kościół), encykliki papieskie,²⁷ dokumenty Kongregacji Nauki Wiary (Deklaracja o przerywaniu ciąży – *Quaestio de abortu* z 18 października 1974 r.²⁸, Deklaracja o eutanazji *Iura et bona* z 5 maja 1980 r.²⁹, Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania odpowiedzi na niektóre aktualne zagadnienia – *Donum Vitae* z 22 lutego 1987 r.³⁰), Kodeks Prawa Kanonicznego z 25 stycznia 1983 r.³¹ czy Katechizm Kościoła Katolickiego z 1992 r.³²

Wśród dokumentów pozostających w bezpośredniej relacji z oficjalnym nauczaniem papieskim znajdują się deklaracje i instrukcje Kongregacji Nauki Wiary. Stanowią one ważny instrument nauczania KRR i rozstrzygają szczegółowe zagadnienia. Do najważniejszych dokumentów odnoszących się do zagadnień bioetycznych należą: Deklaracja o przerywaniu ciąży *Quaestio de abortu* z 1974 r. w której przywołana została cała tradycja Kościoła i nauki Pisma Świętego dotyczące nienaruszalności życia ludzkiego; Deklaracja o eutanazji *Iura et bona* z 1981 r. w której przypomniano niezmiennie stanowisko KRR w sprawie śmierci istoty ludzkiej (płod, dziecka, starca, osoby nieuleczalnie chorej); Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania odpowiedzi na niektóre aktualne zagadnienia *Donum vitae* z 1987 r.³³ Dokument ten jest najpełniejszym wyrazem nauki Kościoła w kwestiach związanych z początkami życia ludzkiego. Obok wymienionych dokumentów odnoszących się do problematyki bioetyki istotne znaczenie mają Karta

---

27 Szerzej w: Sadowski M., *Godność człowieka i dobro wspólne w papieskim nauczaniu społecznym (1878–2005)*, Wrocław 2010, s. 25.

28 *Deklaracja o przerywaniu ciąży. Quaestio de abortu*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kdwiary/zbior/t_1_23.html [dostęp: 03.10.2014].

29 Kongregacja Nauki Wiary, *Iura et bona Deklaracja o eutanazji. 05.05.1980 r.*, [w:] *W trosce o życie. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej*, K. Szczygieł (red.), Tarnów 1998.

30 *Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania odpowiedzi na niektóre aktualne zagadnienia. Donum vitae*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kdwiary/zbior/t_2_19.html [dostęp: 03.10.2014].

31 Majer P. (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011.

32 *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009.

33 Szerzej w: M. Sadowski, *Godność człowieka i dobro wspólne w papieskim nauczaniu społecznym (1878–2005)*, Wrocław 2010, s. 257–259.

Pracowników Służby Zdrowia z 1995 r.³⁴ opracowana przez Papieską Radę ds. duszpasterstwa Służby Zdrowia (która stanowi kodeks etyki zawodowej), oraz wydane przez Papieską Akademię „Pro Vita” refleksje na temat klonowania i komunikat na temat badań nad genomem ludzkim.

Interwencję w zagadnienia bioetyki tłumaczy się miłością do człowieka, wynikającą z miłości Chrystusa, a także „naturalnym prawem Bożym, mającym na celu prawidłową relację dzieła prawdy oraz wyzwolenia”³⁵. Zgodnie z nauką Kościoła, ciało ludzkie to nie tylko zespół określonych tkanek i narządów, nie może ono być przyrównywane do ciała zwierzęcia; natura jego jest zarazem cielesna jak i duchowa. Natura ludzka nie jest tylko pewnego rodzaju normą biologiczną, powinna bowiem być definiowana jako rozumny porządek, zgodnie z którym każdy człowiek powoływany jest przez Stwórcę do kierowania oraz regulowania własnym życiem i działaniami, a przede wszystkim do używania oraz dysponowania swoim ciałem³⁶.

Zgodnie z powyższym, wszelkie ingerencje w ciało ludzkie to nie tylko ingerencja w tkanki, narządy i funkcje organizmu ludzkiego, ale przede wszystkim w całą osobę. Wiąże się zatem ze znaczną odpowiedzialnością moralną. Każdy człowiek, jako niepowtarzalna i wyjątkowa jednostka, składa się z ciała i ducha; poprzez ciało dociera się do tej osoby w jej realnej (faktycznej) rzeczywistości. Szacunek wobec godności człowieka to obrona jego tożsamości, jedności ciała i ducha. To powinno stanowić podstawę do podejmowania określonych decyzji w zakresie interwencji leczniczych, ale przede wszystkim tych, które mają na celu poprawienie biologicznego stanu człowieka³⁷.

W opinii Kościoła Katolickiego, biolodzy i lekarze nie mogą, w oparciu o swoje kompetencje zawodowe, rościć sobie praw do decydowania o pochodzeniu oraz przeznaczeniu istoty ludzkiej. Zasada ta powinna być stosowana przede wszystkim w zakresie życia płciowego oraz przekazywania życia, czyli w zakresie realizacji podstawowych wartości miłości i życia przez kobiety i mężczyznę. Wynika ona z faktu, iż to Bóg powołał człowieka do

34 Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, *Karta pracowników służby zdrowia*, Watykan 1995.

35 Królikowski J., Zimowski Z., *Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, Tarnów 1997, s. 58.

36 Paweł VI, *Encyklika Humanae vitae*, 10, AAS 60 (1968), s. 487–488.

37 Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników 35 Zgromadzenia Ogólnego Światowej Organizacji Lekarskiej (28 października 1983)*, AAS 76 (1984), s. 393.

specjalnego uczestnictwa w dziele Stwórcy³⁸, a takim jest również prokreacja. Wartości (wynikające z małżeństwa) oraz rodzicielstwa określają sens oraz granice sztucznej interwencji w przekazywanie życia i jego początek³⁹.

Nienaruszalność prawa do życia dziecka, a więc niewinnej istoty ludzkiej, od momentu poczęcia aż do jego naturalnej śmierci, to znak a jednocześnie wymóg jej nietykalności, jako osoby obdarowanej przez Stwórcę życiem⁴⁰. Zdolność do przekazywania życia ludzkiego to cecha osoby ludzkiej; jest ono powierzone przez naturę świadomemu i osobowemu aktowi, a jako takie podlega najświętszym prawom Bożym – nienaruszalnym i niezmiennym, które wszyscy powinni szanować i przestrzegać. Wszelkie metody i środki stosowane w życiu zwierząt i roślin są zatem w przypadku ludzi zakazane⁴¹. Zapładnianie pozaustrojowe jest więc zgodnie z nauką Kościoła moralnie naganne i niedopuszczalne. Tylko Bóg (Pan życia) może stworzyć człowieka, wówczas bowiem życie jest święte i stanowi cel Stwórcy⁴². Podobnie wygląda sprawa aborcji czy eutanazji; tylko Bóg może zakończyć życie ludzkie i nikt, bez względu na sytuację, nie może decydować o trwaniu bądź przerwaniu życia istoty ludzkiej⁴³.

W nauce Kościoła Katolickiego Bóg jest absolutnym Panem człowieka i jego życia; życie to ma charakter święty oraz nienaruszalny, bowiem w nim odzwierciedla się nienaruszalność Stwórcy. Jest On surowym sędzią w każdym przypadku nieprzestrzegania przykazania „nie zabijaj”, które to przykazanie jest fundamentem współżycia społecznego. Wspólnota chrześcijańska sprzeciwia się więc aborcji, dzieciobójstwu i eutanazji⁴⁴ i wyraża przekonanie, iż dziecko w łonie matki jest otoczone opieką Bożej Opatrzności⁴⁵.

---

38 Jan Paweł II, *Ahort. Apost. Familiaris consortio*, 11, AAS 74 (1982) 91–92; por. także SOB. WAT. II, Konst. Gaudium et spes, s. 50.

39 *Ibidem*.

40 Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników 35 Zgromadzenia Ogólnego Światowej Organizacji Lekarskiej (29 października 1983)*, AAS 76 (1984), s. 390.

41 Jan XXIII, *Encyklika Mater et Magistra*, AAS 53 (1961) 447.

42 *Ibidem*; Jan Paweł II, *Przemówienie do kapłanów uczestniczących w Sympozjum: „Odpowiedzialne Rodzicielstwo” (17 września 1983)*, „Insegnamenti di Giovanni Paolo II” VI/2/1982, s. 562.

43 Pius XII, *Przemówienie do uczestników Unii Lekarsko-Biologicznej św. Łukasza (12 listopada 1944)*, „Discorsi e Radiomessaggi” VI/1944–1945, s. 191–192.

44 „Nie niszczy dziecka przez przerwanie ciąży ani nie zabijaj go po urodzeniu”; V 2: *Patres Apostolici*, I, 17.

45 Prośba za chrześcijanami, n. 35; PG 6, 969.

W literaturze przedmiotu, obok aborcji rozumianej jako zamierzone przedwczesne zakończenie ciąży w wyniku ingerencji zewnętrznej pojawiają się coraz częściej takie rozwiązania jak np. **aborcja po urodzeniu**. W czasopiśmie „Journal of Medical Ethic”³⁶ w ubiegłym roku ukazał się artykuł, w którym przyznano lekarzom prawo do zabijania noworodków, gdy urodzą się one niepełnosprawne, lub gdy rodzice nie będą w stanie utrzymać nowo narodzonego dziecka. Przemawiać za tym stanowiskiem ma przekonanie o braku osobowości tak małego obywatela oraz nie posiadaniu moralnego prawa do życia. Autorzy tego kontrowersyjnego poglądu uważają, iż noworodek to nie osoba, ponieważ nie posiada świadomości własnej egzystencji, nie wykształciło się u niego poczucie nadziei, celów życiowych i marzeń⁴⁷.

Zgodnie z nauką Kościoła Katolickiego, zabijanie jest grzechem śmiertelnym (najcięższym), a przykazanie „nie zabijaj” wyznacza granicę, której w żadnym przypadku przekroczyć nie można. Wynika z szacunku do życia, konieczności jego obrony oraz kroczenia drogą miłości.

Obok zarysowanej już wyżej problematyki aborcji nauką społeczną Kościół objął także kwestie *in vitro*. Zapoczątkowanie przeprowadzania różnych procesów sztucznego zapładniania spowodowało, że współcześnie przeprowadza się wiele interwencji i eksperymentów na embrionach oraz płodach ludzkich. Nie są to wyłącznie medyczne (terapeutyczne i diagnostyczne) interwencje, w wielu przypadkach mają one charakter naukowy, a nawet handlowy. Wynikają stąd określone problemy moralne, ponieważ trudno jest jednoznacznie przyznać lub odebrać prawo do wykonywania eksperymentów na zarodkach i płodach.

Określono również początek tego życia – w chwili gdy jajo zostaje zapłodnione, początek ma nowe życie, które nie jest życiem matki ani ojca, lecz całkiem nowej istoty ludzkiej, rozwijającej się niezależnie od rodziców. Prawo do życia potwierdza w tym przypadku wiedza genetyczna, zgodnie z nią bowiem istota żyjąca od pierwszej chwili ma swoją stałą strukturę, a więc kod genetyczny, jest człowiekiem posiadającym wszystkie odpowiednie sobie cechy⁴⁸.

46 Giubilini A., Minerva F., *After-birth abortion: why should the baby live?*, „Journal of Medical Ethic” 39/2013, s. 261–263.

47 Kowalik R., *Aborcja po urodzeniu – szokujący pomysł naukowców*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,11268597,Aborcja_po_urodzeniu___szokujacy_pomysl_naukowcow.html [dostęp: 13.05.2014].

48 Święta Kongregacja Nauki Wiary, Dekl. Quaestio de abortu, 12–13: AAS 66 (1974) 738.

4. Eutanazja a nauka Kościoła

Współcześnie ważnym zagadnieniem bioetyki jest kwestia eutanazji i wspomaganego samobójstwa; tu również rodzi się dylemat moralny, przede wszystkim tam, gdzie jest są one prawnie dopuszczalne⁴⁹. W kilku państwach Europy eutanazja jest całkowicie legalna (Belgia – nie ma tu dolnej granicy wieku pacjenta, Holandia – dolna granica wieku wynosi 12 lat, Luksemburg i Albania), w kilku lekarz ma prawo „pomóc w samobójstwie”, poprzez przepisanie odpowiedniego leku, ale pacjent musi zażyć go samodzielnie⁵⁰.

Zgodnie z nauką Kościoła nie można krzywdzić innych, ale również nie wolno wyrzec się prawa od obrony własnego życia (popętnić samobójstwa). W obliczu systematycznego zacierania się w świadomości i sumieniach ludzkich poglądu, iż odebranie życia istocie ludzkiej jest niezwykle ciężkim, moralnym wykroczeniem, przedstawiciele Kościoła nasilają swoje wystąpienia dotyczące ochrony życia ludzkiego, jego świętości i nienujarzalności⁵¹. Jak wynika z Pisma Świętego oraz wielowiekowej tradycji Kościoła, zabójstwo człowieka, dokonane w sposób bezpośredni i umyślny stanowi w każdym przypadku akt niemoralny⁵².

Świadome i dobrowolne decydowanie o śmierci istoty ludzkiej to zawsze z moralnego punktu widzenia zło i nie może zostać dopuszczone jako cel czy środek do dobrego celu. Zdaniem Kościoła jest przejawem poważnego nieposłuszeństwa w stosunku do obowiązującego prawa moralnego, ale również wobec Boga. Nikt i nic nie daje prawa do zabicia innego człowieka, bez względu na etap jego życia i rozwoju oraz stan zdrowia; dotyczy to również osób nieuleczalnie chorych i umierających. Żadna osoba nie ma prawa domagać się, aby taki akt wykonano wobec niej samej i nie może ona wyrażać na to zgody⁵³.

Nauka Kościoła nie akceptuje wykonywania eutanazji, rozumianej jako czyn/zaniedbanie powodujące śmierć, który ma zakończyć odczuwane

49 Hartman J., *Bioetyka...*, op. cit., s. 41.

50 Zagner A., *Eutanazja na świecie – gdzie jest legalna?*, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1570593,1,eutanazja-na-swiecie--gdzie-jest-legalna.read> [dostęp: 13.05.2014].

51 Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, s. 27.

52 Sobór Watykański II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, s. 25.

53 Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o eutanazji Iura et bona (5 maja 1980)*, II, AAS 72 (1980), s. 564.

przez chorego cierpienie⁵⁴. Odróżnia się tu rezygnacją z „uporczywej terapii”, a więc dokonywania/podejmowanie określonych zabiegów medycznych, które nie są adekwatne do rzeczywistej sytuacji chorego, z uwagi na fakt, iż nie odpowiadają rezultatom, jakich można byłoby się spodziewać i oczekiwać, bądź są zbyt uciążliwe dla osoby chorej i jej rodziny. W takiej sytuacji, gdy pewne jest nadejście śmierci (jest ona pewna), można w zgodzie z własnym sumieniem zrezygnować z dalszych zabiegów medycznych, przedłużających w bolesny sposób życie⁵⁵.

Eutanazja w opinii KRK jest znacznym naruszeniem Prawa Bożego i zabójstwem osoby ludzkiej; doktryna ta opiera się na prawie naturalnym oraz słowie Bożym, jest przekazywana przez Tradycję Kościoła⁵⁶. Nie wolno zabijać innej osoby, także za jej zgodą, bez względu na okoliczności, nawet, gdy osoba ta nie jest już w stanie żyć⁵⁷. Eutanazja jest czynem godnym potępienia, formą zabójstwa, a zadecydowanie przez lekarza lub inną osobę o śmierci chorego lub starego człowieka jest samowolą i niesprawiedliwością.

Podsumowanie

Nauka społeczna Kościoła stoi na stanowisku, że należy łączyć etykę stosowaną z moralnością i wiarą chrześcijańską.⁵⁸ Myśl techniczna i odkrycia naukowe dają naukowcowi niejako władzę nad początkiem, trwaniem i końcem życia ludzkiego. Fizjologia organizmu (wg. stanowiska KRK) może prowadzić w pułapkę trywialności oraz zignorowania tajemnicy istnienia. *Metafizyczne doświadczenie narodzin i śmierci, bólu i własnych ograniczeń, które odwołuje się do fundamentalnego zagadnienia sensu życia, bywa wówczas łatwo wykreślane i przenoszone z porządku bytu do porządku działania*⁵⁹. Rozwój biotechnologii może człowiekowi dać złudną nadzieję, że w momencie kiedy najnowsza technologia pozwoli człowiekowi na wytworzenie i przeszczep dowolnego organu w każdym

---

54 Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja...*, *op. cit.*, s. 564.

55 *Ibidem*, s. 551.

56 Sobór Watykański II, Konstytucja dogm. o Kościele *Lumen gentium*, s. 25.

57 Epistula 204, 5: *CSEL* 57, s. 320.

58 Ratzinger J., *Bioetyka w perspektywie chrześcijańskiej*, „La Civiltà Cattolica” nr 3390, 21.09.1991, s. 465–467.

59 *Ibidem*, s. 467.

momencie życia człowieka albo technologia pozwoli nijako zaprogramować cechy fizyczne istoty ludzkiej, to w rezultacie jedynym ograniczeniem do nieśmiertelności będą posiadane dobra materialne. W takiej sytuacji pominięta zostanie tajemnica tworzenia, pierwiastek boski, przypadek i odwieczna tajemnica istnienia. Zatem pytania – o to czy i gdzie istnieje moralna granica, której przekraczać się nie powinno, co z etycznego punktu widzenia wolno, a czego naukowiec robić nie powinien – są w pełni uzasadnione i wymagają precyzyjnej odpowiedzi. Rozum człowieka winien dopuścić światło wiary w zakresie moralności, ponieważ *wiara zna kontekst w który wpisuje się określona dziedzina, sama z siebie dostępna także poznaniu rozumowemu. Skoro jednak dopiero kontekst odkrywa pełny sens każdej sprawy, poznanie wiary ma decydujące znaczenie*⁶⁰.

Moralność medyczna o której mowa jest moralnością autonomiczną w tym sensie, że nie może być ona narzucona naukowcowi z zewnątrz. Jej powiązanie z teologią ma miejsce gdy wynika ona z wiary katolickiej.

Dokumenty Kościoła dotyczące bioetyki to swoiste *signum temporis*. Encykliki, przemówienia i listy papieskie, a także deklaracje i instrukcje kongregacji watykańskich prezentujące stanowisko Kościoła katolickiego w tym zakresie dyskutowane są od dziesięcioleci. Doktryna Kościoła katolickiego stoi na straży niezbywalnej godności człowieka, bez względu na to czy mówimy o kilkudniowym zarodku czy przykutym do łóżka pacjencie. Katolicka nauka społeczna posiada jasne i nieprzekraczalne reguły dotyczące norm moralnych. Taka postawa nie oznacza biernego stanowiska czy unikania dyskusji na tematy związane z zastosowaniem postępu technologicznego w życiu człowieka, jednakże wobec problemów bezpośrednio dotyczących życia i godności człowieka jedna jest tylko dopuszczalna według KNS droga – konsekwentny sprzeciw wobec prób relatywizowania tych wartości.

Bibliografia

- Aszyk P., *Bioetyka naglące pytania*, Warszawa 2005.
Debita M., *Badania prenatalne – szansa czy zagrożenie? Współczesna medycyna, a nauka społeczna Kościoła Katolickiego*, [w:] Wrocławskie Studia Erazmiańskie, *Prawo życia i śmierci*, M. Sadowski (red.), Wrocław 2013.

---

⁶⁰ *Ibidem*, s. 268.

- Giubilini A., Minerva F., *After-birth abortion: why should the baby live?*, „Journal of Medical Ethic” 2013, nr 39.
- Hartman J., *Bioetyka dla lekarzy*, Warszawa 2011.
- Jacek A., Porada S., *Powszechny i równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej w systemie powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego w Polsce*, [w:] *Etyczne problemy zarządzania w ochronie zdrowia*, Hartman J., Zalewski Z. (red.), Warszawa 2013.
- Jan Paweł II, *Adhort. Apost. Familiaris consortio*, 11, AAS 74 (1982) 91–92.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników 35 Zgromadzenia Ogólnego Światowej Organizacji Lekarskiej (28 października 1983)*, AAS 76 (1984).
- Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników 81 Kongresu Włoskiego Towarzystwa Medycyny Wewnętrznej i 82 Kongresu Włoskiego Towarzystwa Chirurgii Ogólnej (27 października 1980)*, AAS 72 (1980).
- Jan Paweł II, *Przemówienie do kapłanów uczestniczących w Sympozjum: „Odpowiedzialne Rodzicielstwo” (17 września 1983)*, „Insegnamenti di Giovanni Paolo II” VI/2/1982.
- Jan XXIII, *Encyklika Mater et Magistra*, AAS 53 (1961) 447.
- Karta Praw Podstawowych z dnia 8 grudnia 2000 r., Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 83/389.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o eutanazji Iura et bona (5 maja 1980)*, II, AAS 72 (1980).
- Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, s. 27.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284.
- Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 roku, Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Iura et bona Deklaracja o eutanazji. 05.05.1980 r.*, [w:] *W trosce o życie. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej*, K. Szczygieł (red.), Tarnów 1998.
- Królowski J., Zimowski Z., *Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, Tarnów 1997.
- Majer P. (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 roku, Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.
- Papieska Rada ds. duszpasterstwa Służby Zdrowia, *Karta pracowników służby zdrowia*, Watykan 1995.
- Paweł VI, *Encyklika Humanae vitae*, 10, AAS 60 (1968).
- PIUS XII, *Przemówienie do uczestników Unii Lekarsko-Biologicznej św. Łukasza (12 listopada 1944)*, „Discorsi e Radiomessaggi” VI/1944–1945.

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych z 10 grudnia 1948 roku, przyjęta i proklamowana rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 r.
- Ratzinger J., *Bioetyka w perspektywie chrześcijańskiej*, „La Civiltà Catholica” nr 3390, 21.09.1991 r.
- Różyńska J., Waligóra M. (red.), *Badania naukowe z udziałem ludzi w biomedycynie. Standardy międzynarodowe*, Warszawa 2012.
- Sadowski M., *Godność człowieka i dobro wspólne w papieskim nauczaniu społecznym (1878–2005)*, Wrocław 2010.
- Sadowski M., *Struktura administracyjna Kościoła katolickiego*, [w:] Błaś A., Boć J., Jeżewski J., *Administracja publiczna*, J. Boć (red.), Wrocław 2003.
- Safjan M., *Prawo i medycyna*, Warszawa 1998.
- Sobór Watykański II, Konst. Dogm. o Kościele *Lumen gentium*.
- Sobór Watykański II, Konst. *Gaudium et spes*.
- Stolica Święta, Karta Praw Rodziny, art. 4: *L’Osservatore Romano*, 25 XI 1983.
- Ślipko T., *Bioetyka początku życia*, [w:] *Bioetyka polska*, Biesaga T. (red.), Wydawnictwo WN PAT, Kraków 2004.
- Święta Kongregacja Nauki Wiary, *Dekl. Quaestio de abortu*, 12–13, AAS 66 (1974) 738.
- Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1993.17.78.

ABSTRACT

MAGDALENA DEBITA

Bioethics, contemporary challenges and the social studies of the Catholic Church

The study covers the scope of the term as well as the importance and the development of the bioethics, its impact on the social life and also on the other parts of human existence. There are presented arguments supporting the development of the medical sciences and the use of new therapeutic methods, as well as there is mentioned the danger that they cause.

There was pointed the problem out, that the bioethics and ways of the exercise of available medical technology in a lot of cases bother the Catholic Church, are inconsistent with teaching of the Church and threaten the human life and the social order.

Among the main problems are: abortion (nasciturus protection), euthanasia, assisted suicide and also urge somebody to do it. To above questions were dedicated a lot of documents, letters and speeches up to now, thereafter this problems are contemporary and involve different environments under discussion.

Keywords: bioethics, in vitro, euthanasia, Catholic Church, legal regulations